

מזְפִּירִים שֵׁם קָדְשׁוֹ, לְהוֹדִיעַ לְכָל כִּי הֵם זָרַע קָדוֹשׁ.

ועתה בנים. שנאמר (דברים יד, א) בנים אתם לה' אלהיכם. ואשרי עבדיו. לשון המקרא (דבה"ב ט, ז) ואשרי עבדיך [וגו'] (השומעים) [ושמעם] חכמתך. כי עריבים לפני הקב"ה יותר ממלאכים, כמו שמפרש והולך. שמעאל השר⁴². הוא מוכן ומזומן לשתק המון מעלה ברוך בני [אזרחו]. אברהם (ב"ב טו, א). וכן דרשו רבותינו (חולין צא, ב) ברוך יחד כוכבי בוקר ויריעו כל בני אלהים (איוב לח, ז) - המלאכים⁴³. דרכי וחובי. חייבת אני ודרכי לתת קדושה למקרה במים עליותיו (תהלים קד, ג). פאר מלכים תהילה לברורים. פאר ותהילה יתנו לו מלכים – ישראל, כל ישראל בני מלכים הם (שבת פ"ד מ"ד), וגם ברורים הם מכל האומות⁴⁴. ישמרו נכספים לחצרות מעט מקדשו. כלומר ישמורו להודות להקב"ה שנכספים לילך לבתי כניסיות. מעט מקדשו. פסוק הוא (יחזקאל יא, טז) ואהי להם למקדש מעט (בגוים) [בארצות אשר באו שם], ואמר 'מגילה כט, א) אילו בתי כניסיות. אחר שתי תיבות מזכירים שם קדשו. וסמך על מה שדרשו רבותינו (חולין צא, ב) גדולים ישראל ממלאכי השרת, דאילו מלאכי השרת אין רשאים להזכיר שם הקב"ה אלא אחר ג' תיבות שנאמר (ישעיה ו, ג) וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש ה' צבאות >וגו', ואילו בישראל כתוב (דברים ו, ד) שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, וזהו אחר שתי תיבות.

ואני אהרן ב"ר חיים כהן זצ"ל <שמעתי> על זה קשיא: וא"ת והלא ניתן למלאכי <השרת> רשות להזכיר אחר ב' תיבות שנאמר (יחזקאל ג, יב) ברוך כבוד ה' ממקומו, ואתה אומר שהן <א"י>, ועוד מזכירין אף אחר תיבה אחת שנאמר (תהלים קמו, י) ימלך ה' לעולם >וגו'⁴⁵. אמשל לך למה הדבר דומה: למלך בשר ודם שהיה לו אוהב, ורצה לדבר למלך, ולא היה לבו גס במלך שלא היה רגיל לבא שם. וכשרצה לדבר למלך שלח ציר לראת אם יכול לדבר למלך. ויאמרו עבדי המלך משרתיו (ע"פ מגילת אסתר ב, ב; ג, ג), אדוננו אינו פנוי עתה. ושלח פעם ב' ופעם ג', ואמרו אין המלך פנוי. ויהי כראות זה וילך הוא בעצמו לשם, ויניחוהו לבא אל המלך וגם לבו במלך. ויהי ממחרת ורצה לדבר עמו, ושלח ציר לשם, ואמרו עבדיו אין המלך פנוי, ושלח ב' ואמרו פנוי הוא, ודבר עמו. וביום ג' לא שלח ציר כי אם פעם אחת, ואמ' לו לבא כי לבו גס בו. כך

42. ראה בריש פרק מפרקי היכלות (אוצה"מ עמ' 122): "וכשמגיע זמן לומר שירה, שמעאל"ל השר הגדול הנכבד והנורא עומד על חלוני הרקיע התחתון, לשמוע ולהקשיב קול שירות ותשבחות העולים מן הארץ מבתי כנסיות ומבתי מדרשות, להשמיע לבני ערבות. ומפני מה עושה כן, שאין רשות למלאכי השרת לומר שירה עד שפותחין תחלה ישראל בשירה".

43. בחולין (שם) מבואר: "ואין מלאכי השרת אומרים שירה למעלה עד שיאמרו ישראל למטה, שנאמר ברן יחד כוכבי בקר, והדר - ויריעו כל בני אלהים".

44. הקב"ה בירר אותם מכל האומות ובחר בהם לחלקו.

45. נראה שהמפרש סבור שהמלאכים מקדישים להקב"ה גם באמירת הפסוק 'ימלך ה' לעולם'. כך משמע בפסיקתא רבתי (פיסקא כ): "ובשעה שיגיע כתר כל חיילי מעלה מזדעזעים וחיות דוממות ונהמות כארי, באותה שעה עונים כולם ואומרים קדוש קדוש קדוש ה' צבאות ... בשעה שהוא עובר על כל חיילי מרום וכתר שלו פותחים פיהם ואומרים ברוך כבוד ה' ממקומו, בא וראה שבחו וגדולתו של הקדוש ברוך הוא בשעה שמגיע כתר לראשו מחזיק עצמו לקבל כתר מעבדיו, וכל חיות ושרפים ואופנים וגלגלי המרכבה וכסא הכבוד בפה אחד אומרים ימלך ה' לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה". וכן נראה גם מפסיקתא חדתא (אוצה"מ עמ' 492): "שרפים עומדים וגומרים אותה קדוש קדוש קדוש, וחיות הקדש מתרעשים ומתרעדים ואומרים ברוך כבוד ה' ממקומו, ואח"כ עומדים כולם ואומרים בפה אחד ימלך ה' לעולם וגו'". אך מהגמרא בחולין (צא, ב) משמע שהמלאכים והשרפים אומרים רק את הפסוקים קדוש קדוש קדוש וברוך כבוד ה' ממקומו, וכן נקטו הראשונים (עיין בספר האשכול הל' ק"ש דף ו ע"א; ארחות חיים דין קדושה מיושב ב; ספר המחכים ד"ה קדושה מיושב).

במלאכים, בראשונה לא היה לבם של מלאכים גס בהקב"ה, לכך לא הזכירו שמו כי אם אחר ג' תיבות קק"ק ה'. וכשהיו לבם גס יותר, הזכירו אחר ב' תיבות ברוך כבוד ה'⁴⁶. וכשלבם גס יותר, הזכירו אחר תיבה א' שנאמר ימלך ה' לעולם. אבל ישראל לבם היה גס מיד, ואמרו אחר ב' תיבות, שנאמר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד.

[קדושתא ליום ראשון של שבועות (כמנהג אשכנז, ולמנהג פולין ביום שני)]

[מגן]

אֲרַח חַיִּים מוֹסֵר תּוֹכַחַת, בְּתַתֵּךְ לְנוֹשְׁעִים בְּשׁוֹבָה וְנַחַת, גַּעֲשׂוּ עֲמוּדֵי רוּם וְנַחַת, דְּבִקֵּיךְ בְּבוֹאֵם מִתְּנוּת לְקַחַת.

הַסַּעֲתָ עִם בְּצֹאֲךָ לְנַחֲוֹת, וְנִהְגַּתָּם כְּעֵדֶר בְּשִׁבְעַת שְׁמֵחוֹת, זְפִיתָם לַתּוֹרָה בְּאַהֲבָה לְהַאֲחוֹת, חֲדָשׁ שְׁלִישִׁי בְּצִאֲתָם לְרַנְחֹת.

טָרַם נִגְלִיתָ בְּשַׁעִיר וּפֶאֶרֶן, יִדְעַתָּם חֲקִידָה עֲנִשָּׁן וּשְׂכָרָן, כְּרֹאֲתָךְ פִּי מֵאֲנוּ לְשִׁמְרָן, לֹא חֲשַׁבְתָּם וְרֹאִיתָ לְהַתִּירָן.

מִמֶּדְבֶּר נִתְּנָה מְקוֹם הַפֶּקֶר, נִגְדַּת הַשֶּׁמֶשׁ לְעֵין כָּל סוֹקֵר, סוֹרְרִים שְׂכָנוּ צִחִיחָה לְהַתְּעָקֵר, עֵת יָבוֹאוּ בְּמִשְׁפָּט לְהַתְּחַקֵּר.

פִּידָה לֹא דִבֶּר בְּמִסְתָּרִים, צִדֵּק דוֹבֵר מִגִּיד מִיִּשְׂרָאֵל, קוֹלוֹת וְלִפְיָדִים וּבְרָקִים בּוֹעֲרִים, רָאוּ וְתָמָהּ מִלְכִּים וְשָׂרִים.

שְׁלִישִׁים כְּתִבְתָּ לְעַם מִשְׁלָשִׁי, שְׁלִשְׁתָּ שְׁלִישׁ מִשְׁבֵּט שְׁלִישִׁי, תְּמִימָה וּבְרָה מְשִׁיבַת נֶפֶשִׁי, תְּמַכֶּת לְהַנְחִילִי בִּירַח שְׁלִישִׁי.

מִיִּשְׂרָאֵל כָּל מַעֲגָלִי טוֹבוֹ, הַשְׁמִיעַ מִפִּי לְעַם קְרוֹבוֹ, לְהַבֹּת אֵשׁ בְּקוֹל בְּחָצְבוֹ, מִגֵּן הוּא לְכָל הַחוֹסִים בּוֹ.

אורח חיים מוסר תוכחת. התורה נקראת כל אילו, דכתיב (משלי ה, ו) אורח חיים פן תפלו, וכתיב (שם ג, יא) מוסר ה' בני אל תמאס ואל תקוץ בתוכחתו, הרי לך שעל התורה הוא אומר. בתתך התורה לנושעים בשובה ונחת. לישראל דכתיב בהן (ישעיה ל, טו) בשובה ונחת תושעון. טרם נגלית בשעיר ופארן. כמו שפירש' לעיל⁴⁷ שבתחילה חזר על האומות לקבל התורה ולא רצו לקבלה. לא חשבתן וראית להתירן. פסוק הוא (חבקוק ג, ו) ראה ויתר גוים, ודרש' הכי (ע' בב"ק לח, א): ראה הקב"ה שלא קיבלוה, ויתר - היתירן, דאמרי' (שם קיג, ב) אבידת גוי וטעותו מותרת. ממדבר מתנה⁴⁸ מקום הפקר. שהתורה הפקר ללומדיה⁴⁹. סוררים שיכנו⁵⁰ (סחיחה) [צחיחה] להתעקר. סמך על מדרש ואגדה שנדרש במסכת ע"ז בתחילתו (ב, ב): לעתיד לבא יקח הקב"ה ספר תורה בחיקו ואומר מי בכם יגיד זאת (ע"פ ישעיה מג, ט), ואין זאת אלא תורה שנאמר (דברים

46. כעין זה מבואר בחולין (שם): "והאיכא ברוך, ברוך - אופנים הוא דאמרי ליה, ואיבעית אימא כיון דאתיהיב רשותא אתיהיב". ופירש'': "כיון דאתיהיב רשותא - להזכיר דכבר הזכירוהו בקדוש לאחר שלש תיבות של שבח. אתיהיב - רשותא לאדכוריה להדיא".

47. בפיוט ואהיה שכונה, בד"ה לפניו צגו מלכים.

48. כ"ה הנוסח במחזור כ"י בודפשט. בשאר המחזוריים הגירסא: 'ממדבר נתנה' או 'נתונה'.

49. ע"ג תיבת 'לומדיה' נכתב 'לכל', ואולי צ"ל 'הפקר לכל ללומדה'.

50. בכל המחזוריים שלפנינו כתוב 'שכנו צחיחה', אך במחזור רי"פ (עמ' 231) מציין מקור שבו כתוב 'שכנו'.